

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜNÜN BİLİNMEYEN BİR VARYANTI*

Yazan: Dr. Karl Hadank

Çeviren: Ali Osman Öztürk**

[Sunuş: Aşağıda yayımlanacak olan çeviri makale, Çanakkale Türküsü'nün beste mi anonim mi, Kastamonulu mu Çanakkaleli mi olduğu tartışmalarına yeni bir getirecek önemdedir. Buradan anlaşılacağı üzere ağzından 1917/18 yıllarında yapılan (şimdi) ilk derleme budur ve açıkça belirtildiği gibi Manava'nın güneyinde bir liman kasabasında yapılmıştır. Yazının diğer bir önemi ise hem şehri Willi Heffening'de de olduğu gibi türkünün noktasının da yayımlandığı olmasıdır. Ç.N.]

Jön Türklerin 1908-1918 yılları arasındaki ilk on yılı, Osmanlı İmparatorluğu için birbiri ardına gelen bir dolu ciddi ve sonuçları itibarıyla ağır olayları kapsamaktadır. Osmanlı Türkleri hem içeriden hem dışardan her defasında yeni baskılarla sarsılmış ve bir bu cepheye bir o cepheye gönderebilmek için güçlerini toplamak zorunda bırakılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Temmuz 1908 devriminden 1. Dünya Savaşı'na kadar yaşadığı büyük değişiklikler, Türk edebiyatında yerini almıştır, hem de en son ve mütevazı temsilcilerine kadar. Bu mütevazı temsilci niteliğiyle halk türkülerini kasi ediyörüz, ki bunlar ilke olarak öncelikle askerler için yazılmış iken, daha sonra tamamen genel anlamda halkın milliyetçilik eğitimi için yararlı oldukları ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz bu alanda etkinliği olmuştur. Özellikle gençlik, çoğunlukla hiçbir yönlendirme olmaksızın, Milliyetçi coşku ile yaratılmış bu türlerde halk edebiyatının bir kolu ile karşı karşıyayız ve bunlar genellikle eğitimi ve entelektüeller tarafından değersiz görülmekte ve hatta gültüğü bulunmaktadır, halbuki halkın düşünsel yaşamında hiç de önemsiz değildir. Okuma becerisinin sadece küçük bir kısmının tekelinde olduğu bir ülkede halk türkileri, başka herhangi bir yerdikane göre halkın politik ve sanatsal eğitiminin çok önemli bir unsurudur. Bu yölla belirli

* Makale aslında "Jungtürksche Soldaten- und Volkslieder" [Jön Türklerin Asker ve Halk Türkleri] başlığıyla Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen 19 (Berlin), 1919, s. 63 - 92'de Almanca yayımlanmıştır. Nota ve meclahları varnamasındaki yardımı için sayın Ayhan Mousa'a çok teşekkür ederim.

** : Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

düycünceler ve duygular, hatta intiraslar geniş kitleye aktarılır ve yayılır. Halkın özel yaşamına nüfuz etmek isteyen kişi, onun türkülerini de dikkate almaldır.

Jön Türk türkülerinde halkı heyecanlandıran aynı savaşçı ruhu görmekteyiz. Türklerde ayrıca II. Abdülhamit idaresinde zorla baskı altında tutulan ve bir çok acıdan irtidali elden kaçırıp çığırından çıkmuş milliyetçi düşüncenin hakimiyetini görmekteyiz. Milliyetçi türkülerin padişah, ordu ve vatan gibi doğal konuları dışında Osmanlı-Türk tarihinin büyük olayları da metinlerde yüceltilir; bu arada eski devirler de unutulmaz.

Jön Türk türkülerinin kaderinde, Jön Türk döneminin değişen siyasi şartların halkın zeykine ve tercihlerine başka bir yön vermek zorunda kalışı da yansımaktadır. Türkler bu nedenle kısa bir zaman içinde hızla değişmiştir. Bulgarlar üzerine söylenen ve Balkan Savaşı'nın meyvesi olan kin türkileri bir süre diğer tüm türkileri gölgede bırakacak gibi görünüyordu, fakat daha üç yıl sonra olaylar sayesinde tamamen geri plana düşüp unutuldu. Diğer türkülerde de aynı çabuk eskime akıbetine uğradılar. Ancak 1918 yılı, yeniden alevlenen Bulgar-Türk çatışması ile yeni bir hareketlemeye sahne oldu. Büyük savaş kendisi adına edebi açıdan ele alınacak yeterli kadar malzeme veriyordu, ama Türk taraftaki güdüş, şairleri yeni eserlere özendirerek denli hiç de iyi değildi. Sadece bir yerde, Çanakkale Boğazı'nda düşmanın püskürtülmesi başanmış, buna karşın kuzeydeğuda, güneydeğuda ve güneybatıda olmak üzere diğer üç savaş cephesinde yenilgiler yaşanmış. Buradan anlaşılacağı gibi diğer halk türkileri, dünya savaşının özel olaylarına bağlanamazsa genel tutulmak zorundaydılar.

"Halk türküsü" sözünde vurguyu ilk heceye yapıyor ve böylece bu küçük derlemenin toplanması esasındaki tuttuğum yolu belirtmek istiyorum. Yazılı Türk edebiyatında rasgele, belki de hiç önemsiz ve unutulmuş milliyetçi şiirleri aramaktansa, halkın yaşadığı türkileri tespit etmeyi tercih ettim. Tabii ki burada yayımlanan parçalar, bu haliyle önemli ölçüde tesadüfen gerçekleşen bir seçimin sonucudur. Bizat V. Osmanlı Ordusu'nun ana karargahında görevli olduğum 1917 ve 1918 yıllarında Marmara denizinin güney kıyısında bulunan küçük bir liman kasabasında birçok zahmet ve zaman kaybı ile Türk askerlerini ve çocuklarını türkü tespiti için heveslendirmeyi başardım. Milliyetçi türküler bizde olduğu gibi herkesin ortak malı değil. Özellikle okunmuşlar arasında bunlara yabancı olan kişilere rastlanıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nda bildiğimiz anlamda milliyetçi türküler ancak son on yılda izin verildiği gerçeğini göz önünde tutmak gerekiyor. Buna ilaveten Türkiye'de az gelişmiş eğitim sistemi kapsamında müzik dersi olduğu gibi yapılmıyor.

Burada yer verilen türküler şiir sanatı açısından eşdeğerde değiller. Çok başarılı ve etkili yazılmış, canlı ve neşeli bir türkünün yanında kaba, fikire ele veriyorlar. Genel olarak harci alem özellikler ağır basıyor. Böyle bir duygu derinliği aramanak gerekir. Savaş sanatının gaddarlığı ve kaba tavı, tanınmışlığı ve yaygınlığı biri birine hiç de eşit değil. Sevilmeleri ise her halükarda edebi mükemmelliklerine göre değil, aksine başka nedenlerden. Türkünün bir yandan konusu, diğer yandan ezgisi etkili olmuş olabilir.

Müzik açısından tartışılmaz, güvenilir kaynak kişiler bulmak çok zor olduğundan, bu makalenin dil ile ilgili bölümü müzik bölümünden daha önemlidir. Jön Türk türkülerinin ezgileri bir çok Avrupalının beklemediği gibi asla güçlü bir Avrupalılaşma kendini göstermektedir. Bu Jön Türk türkülerini derlemesi bu nedenle özellikle eski Türk halk türkileri ile tamamlanmaya mhtaktır. O zaman iki grubun karşılaştırılmasıyla, biri birinden içerik ve müzik bakımından ne çok farklılaştığı hususunda kanaat oluşacaktır. Ayrıca, Avrupalı biçimde müzik tertibiye olmayan Türklerin türkülerini nasıl (genizden) tonla söylemeleri dikkate alınmalıdır.

Türkiye'nin elverdiği ölçüde filolojik (dilsel) açıdan tam bir çeviri vermeye çabaladığım için, akıcı bir Almanca yerine şiir diliyle çevriden vazgeçmek zorunda kaldım. Aksi halde her iki dilin bir birinden çok farklı olması nedeniyle belki de sadece türkünden içeriğini vermek söz konusu olacak ve bu durumda çeviri ortaya çıkmayacaktır. Çeviri, diğer serbest anlam aktarma çabasından farklı olarak, okuyucuyu özgün metne yaklaştırmayı ön plana alır.

Türkiye metinlerin transliterasyonunda (Osmanlı harflerinden Latin harflere aktarılmasında), ayrıntılı uzmanlık açıklamalarına gerek duyulmaksızın, Türkiye'nin ses varlığını olabildiğince sadık biçimde yansıtmaya sistemini tercih ettim. Başka bir fırsatta Batı Türkçesi'nin telaffuzu (sesletimi) üzerine yazmayla düşündüğüm bir yazıda bu sorunları ele almaya umuyorum. (...) [2]

1 Aynı başlık yapılan diğer bir Çanakkale Türküsü tespiti için bkz. Heffening, W.: "Türkische Volkslieder", Der Islam, XIII (1923), s. 256-267; Ozari için bkz. Ozarik, A. O.: "Çanakkale Türküsü 1917/18 Tarihli Bir Derleme", Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, Sayı 11, Şubat 1997, s. 83-87. W/ili Heffening'in yayımladığı ve "Çanakkale Türküsü Çanakkale'nin dir" - Aynalı Pazar, Yıl: 3, Sayı: 109, 5.6.2005, s. 18-19'da Türkiye'de ilk kez yayınlanan notasya ekte yer veriyoruz (bkz. Etk).

2 Özgün metindeki diğer tespitler alınmamış, yalnızca Çanakkale Türküsü'ne ve ilgili bölümlere yer verilmiştir. Ç.N.

Çanakkale Marsi

II.

چناق قلمه مارشی

Çanag qalä marşı,
Das Dardanellenlied.

A dir nâ dän êy - yı dym ba şym sä - ä - ä la mät

har bâ da hyf o - o - ol ma da - an qo - op du - u bu - u ki - i - i ja

mät o - of gâ - ä - ängle ji - i im ej wah

Osmanlıca Metin

Türkischer Text

چناق قلمه مارشی

1. ادره دن چقدیم باشم سلامت
حره داخل اولادن قودی بو قیامت
اوف! کنجکم ایواه!

2. چناق قلمه ایچنده بر طولو دستی
آتار بازار ابدی گندی
اوف! کنجکم ایواه!

3. چناق قلمه ایچنده اوردیلر بی
اولدن برارمه قودیلر بی
اوف! کنجکم ایواه!

4. چناق قلمه ایچنده بر اوزون سولی
کیمز نمانی کیمز اولی؟
اوف! کنجکم ایواه!

5. آری، بوزق یایلیرکن یان باشه باشه
اولیورم دین قرداغلر قان قوصه قوصه
اوف! کنجکم ایواه!

6. طابانچیم دیوارده آسیلی قالدی
جهازی صدوقده باصیلی قالدی
اوف! کنجکم ایواه!

7. چناق قلمه ایچنده صره صره سکودلر
آلنده یاتارلر یابا شهیدلر

Transliterasyon

Umschreibung.

Çanaq galä marşy.

1. Ädirnadan çyğdym başym sälamät,
harbä dahıl olmadan qorıdu bu gıyamät,
of! gänğlijim ejvah!

2. Çanaq galä içindä bir dolu tüsti.
analar, babalar umudu küsti.
of! gänğlijim ejvah!

3. Çanaq galä içindä vurdular beni.
ölmädän mazarıma qojdular beni.
of! gänğlijim ejvah!

4. Çanaq galä içindä bir uzun säbvi.
kimimiz nişanlı, kimimiz tohi?
of! gänğlijim ejvah!

5. Arı burnu yayılırken jan başa başa
ötiürüm din kardaşlar qan gusa gusa.
of! gänğlijim ejvah!

6. Tabancam duvarda asıly qaldy.
jähizi sandıqda basıly qaldy.
of! gänğlijim ejvah!

7. Çanaq galä içindä syra syra söjüälär
alımda yatarlar baba şähidär.
of! gänğlijim ejvah!

Çanakale Marşı

1. Edimeden şikim başım selameti.
harbe dahıl olmadan kopdu bu kıyamet,
of! gençliyim eyvah!

2. Çanak kale içinde bir dolu testi.
analar, babalar umudu kesdi.
of! gençliyim eyvah!

3. Çanak kale içinde vurdular beni,
öimeden mezarıma koydular beni.
of! gençliyim eyvah!

4. Çanak kale içinde bir uzun selvi.
kimimiz nişanlı, kimimiz evli?
of! gençliyim eyvah!

5. Arı burnu yayılırken yan başa başa [baş başa]
ötili]örüm din kardaşlar kan kusa kusa.
of! gençliyim eyvah!

6. Tabancam duvarda asılı kaldı.
cehizi sandıkda basılı kaldı.
of! gençliyim eyvah!

7. Çanak kale içinde sıra sıra söjüälär
alımda yatarlar baba şehidler.
of! gençliyim eyvah!

Açıklamalar

Dil Özellikleri: Farklı okuma biçimlerinden aşağıdaki tespitleri yapabiliirim: "harbe dahıl olmadan" yerine "Çanakale varmadan" da denilebiliyor ki, bu gramer açısından yanlışır, çünkü yön eki yoktur. İkinci kıtada bazıları testi yerine deste (demet) demekteler. İki durumda da anlam aynı kalmaktadır. *Doluk, tka basalık* ifade ediliyor. Testi kafiyeye daha uygundur. Belki testi ile çanağa gönderme yapılmaktadır, ki geniş anlamıyla eş anlamlı

sayılabilirler. Bu durumda aslında karamsar bir metinde mizah da yerini bulmuş olur.

Fonetik açıdan öncelikle ikinci kıtada bir yer var. "Umudum var", halktan kişilerin "ümid ederim" karşılığında söylediği bir söz. Sadece ifade biçiminde değil, sesletimde de halk Türkçesi'nin okunuşların dininden ayrıldığı dikkat çekmektedir. - 6. kıtanın bir dizisine de dikkat etmek gerekiyor: Türkçe söyleyişle *cehiz*, yada *Çehiz* (Arapça cihaz'dan), Arapça kelimelerin Türkçe'de çok çeşitli sesletim özellikleri kapsamındadır.

Söz dizim açısından da şiirimizde iyelik ekiyle kullanılan *çehiz* kelimesi bir açıklama gerektiriyor: Doğal olarak *çehizi* bir adamı değil, kadını ilgilendirmekte olduğundan, "kadının çehizi" biçiminde çevirmek gerekir. Ama bu açıklamayla başka gramer sorunlarına gireceğimize için, normal sırayı bozmamak için ilk kıtaya dönelim. *Başım selamet* dizisinde, Türkçe'nin soyut kavramları aynı zamanda sıfat ve zarf olarak kullanma özelliğine rastlıyoruz. Bu Moğol kökenli dillerin kendine has bir özelliğidir. Söz ögeleri arasındaki sınırlı belirsizleştirilmesi Çin dili uzmanlarına bilinen bir şeydir ve bu, sözcük sınıflarının kendi aralarındaki kararsız durumunu bu günkü Osmanlı Türkçesi'nde de etkisini muhafaza ettiğini gösterir.

İlk kıtanın ikinci dizesinin cümle yapısı büyük bir kısalıma sonuca olmuştur. *Olmadan* fiilinin mantıklı öznesi, birinci dizide konuşan asker olarak tamamlanmalı. Ayrıca tümlecini anlamı belirsizleşmesinin ya da kaymaksızın *eyvel* sözcüğünü de burada düşünmek gerekiyor. Türkçe'de oldukça çok kullanılan tümleçler çok çeşitli anlamlarda kullanılmakta ve bu nedenle çok farklı biçimlerde çevrilebilmektedir. Çoğunlukla kısaltılmış mastar cümlesinin tümlecini "ohne zu" (...sızın, ...dan) ile verebiliriz. Burada ise "bevor" (önce) lu bir zaman cümlesi daha iyi uyar (...madan önce). Almanca'da biz bir de "noch" (henüz) ekliyorken, Türkçe'de bunun karşılığı *daha, henüz* sözcüklerinin kullanılışında tasarruflu davranılmaktadır.

Üçüncü kıtada mantıksal-gramatik bir sertlik söz konusu. *Ömeden*, tam karşılığıyla "ömeden önce" demek. Bu çeviriyi muhafaza edip ona mantıklı bir anlam yüklersek, bu ifadenin mecazi anlaşılması gerektiği düşünülebilir. Asker Çanakale'ye getirilmekte, sanki canlı canlı mezara gömülmüş oluyor.

Metin bağlamı(!) bu dizinin yorumuna mani oluyor; çünkü bir önceki dizide, askerin kurşunla vurulduğu anlatılıyor ve bir sonraki kıtada ise mezarlık ağacı *sevlinin* anlamıyla askerin mezarına işaret ediyor. Belki de şair, Türklerin zaman zaman (Karanlık bir yere girince) kullanmayı adet edindikleri bir cümleyi düşünmüştür. *Ömeden mezara girilini*; şu da var ki, bu söz anlamları

dizinin anlamına uygun düşünmüyor, çünkü belirttiğimiz gibi metin bağlamı bu yorumuna müsaade etmiyor. *Ömeden* cümlesini "ölmeksiniz" diye de anlarsak, olan yegane çeviri seçeneğidir.

İkinci kıtada, çoğul yerine tekil fiil çekimi vardır: *kesdi*. Rahat konuşmalar esnasında da bazen bu uyumsuzluk gözlenebilir.

İçerik Hakkında: Kafiyenin iddiasız kullanımını ve ritmin daha da zayıf görünümünü gibi, türkide maharetsiz yapı ve tutarlılıktaki eksiklik dikkat çekmekte ve kaba dil ile biraz aşağı düzeyde fikir bağlanımsızlığı bütünün şiirsel değerini düşük göstermektedir. Askerin ölümü, üçüncü ve beşinci kıtalarda olmak üzere iki kez anlatılmıştır. Bu bir ölçüde mazur görülebilir, önce genel olarak askerin ölümünden, ikinci kez ise ilgili koşullardan söz edilmiştir. Mezardan ya da mezarlıktan ise üçüncü, dördüncü ve yedinci olmak üzere üç kez söz edilmekte olup, dördüncüsünde yalnız ima yoluyla anılmıştır; mezarlık ağacı olarak *sevi* mezarlık düşüncesini uyandırmaktadır; nişanlı ve evliliğe bunu hatırlamak özellikle hoş olmasa gerek. Özellikle bu türkünün şairinin gözünün önüne yedinci kıtada Osmanlı tarihinden bir kesit gelmiş midir sorusunu bir tarafta koyuyorum. *Söğüt ağacında ve baba şehitler* de, rahatsızlıkla Osmanlı hanedanının Anadolu ocağı ve aynı zamanda aile türbesi söğüt düşünülebilir. Bu türkünün düşünce kapsamı diğerlerinde olduğu gibi aynı şekilde basit ve dar çizilmiştir: memleketle kalan sevindiklerini anne baba ya da sevgiliyi/ nişanlıyı anımsama (geriye bakış), ihenye doğru ölüm tehdidi/ tehlikesi ve mezar. Ayrıtlık acısı, ölüm kâbusu ve mezar halesi ruhiesi hakim duygular.

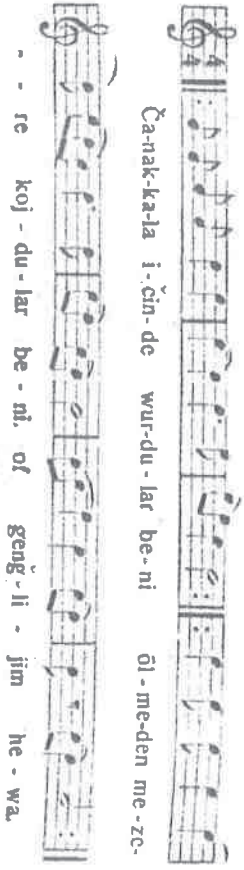
Hüzünlü ve karamsar atmosfer ana duygu ve kara mizah bu türküyü bir çok Avrupa şiiriyle kardeş yapmaktadır. Askerler ve çocuklar tarafından bu türkü kadar sık söylenen başka bir türkü duymadım. Sade yurttaş, şairane incelemeleri takdir edecek ve tutarsızlıkları üzültüyle hissedecek yetenekte değildir ki, seçimini buna göre yapısın. Bu türkü içindeki hakim atmosfer gönlündeki tele dokunduğu için onu sarmalamıştır. Konuşma tarzını bu türkünün basit Türkçe'sinde bulmuştur. Ezgi de bir çoklarının özellikle hoşuna gidiyor olmalı.

EK. Willi Hefening'in 1917/18 yıllarında Derleyip 1923'

Yayımladığı Nota

MELODIEN.

Lied Nr. 1.

Ça-nak-ka-la i-çin-de wur-du-lar be-ni öl-me-den me-zc-
- re koj-du-lar be-ni of geng-li-jim he-wa.

WORKSHOP SUMMARY

MOSELEY AT HIS 90TH ANNIVERSARY

(29 Sept 2005; Çanakkale-Turkey)

Mehmet E. Özel*

1. Initial Program

Our initial program had included more international participation with invited speakers from Manchester Univ. (Robin Marshall) and Oxford University (Neil Johnson, Justin Wark) where Henry Moseley had studied and worked, and also from Durham University where Prof. Arnold Wolfendale who was the former President of European Physical Society (also, former Astronomer Royal, now retired) had shown great interest and had accepted to be in our international advisory committee and be one of our key-note speakers (the second key-note speaker was Prof. Erdal İnönü who had recently received the Wigner International Physics Prize in the USA) together with Meltem Akyılmaz, also from of Durham University to be in our Local Organizing Committee. Other international invitees of initial program were John Hellbron, the author of a book on the life of Henry Moseley, Edwin Budding from Carter Observatory, New Zealand and Israeli Guseinov, formerly from Baku University, Azerbaijan.

II. Final Program

Unfortunately, our applications for support to cover parts of the organization costs (mostly the international travels of our speakers) were all rejected for various reasons (we had applied to European Physical Society, British Council-Turkey Branch and National Research Council of Turkey, TÜBİTAK for this purpose). Without such a support, several of our international speakers could not attend the meeting. This caused some changes in the initial program and we have announced a slightly different program, restricted in duration. The title has also been modified into a workshop on the 'work and life of Henry Moseley in his 90th anniversary'. The initial side topic announced as 'the role of science and scientists in the processes of war and peace' was also kept in the new program. (These changes were announced

at the website of Physics Dept of Çanakkale University (COMÜ),
<http://physics.comu.edu.tr/moseley.html>)

The meeting was held as planned with 7 speakers from 3 countries, some number of poster presentations (one from Australia). After short opening speeches by the president (rector) of home University, Prof. Ramazan Aydın, M.E. Özel on behalf of sponsors and organizing committee of the meeting, and by After opening, 4 of the invited speakers in the morning sessions and 3 in the afternoon sessions were followed by a visit to posters at the Troia Conference Hall. Then followed the panel discussion on the topic of 'war, peace and science' whose moderator was Prof. Osman Demircan, head of Physics Dept and former Deputy Rector of the University.

III. Workshop Sessions and Summary of Presentations

A short summary of talks by speakers are given below (full contents of presentations can be followed in the same website given above and full texts of presentations are in preparation as the workshop proceedings.)

IN THE MORNING SESSIONS; the key-note speaker Prof. Erdal İnönü, has made a talk on 'the role of science and scientist in war and peace processes'. (Prof İnönü was a long time active researcher in theoretical and mathematical physics and a University teacher - now retired. (He was also the leader of Social Democratic Party and Deputy Prime Minister for about a decade after 1983). He is presently jointly working in Sabanci Univ. and Feza Gürsey Inst. of Theoretical Physics (of TÜBİTAK) in İstanbul, mostly on topics of history of science). Prof İnönü gave us examples of roles of scientists in the time of first, during the war (starting from Archimides, ending with the roles Einstein and Oppenheer and other physicists in Manhattan Project) and then, in the time of peace. As an example, he has cited the efforts of Turkish Republican regime established after 1923 to build a new university system, by seizing the opportunity that arised in Europe, after Hitler came to power in Germany. He gave examples of many scientists (about 200 in all fields, till the end of SWW) who flew from Nazi Germany to Turkey. Many of them were also given regulatory duties during the years of university reform in Turkey after 1933.

* Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

He further mentioned the positive and negative results from Soviet Union experience, stressing the free climate needed for the true development of science and technology.

He also stressed that science is a strong tool for development and rising the scientific level of our country is the duty of young students who were among the listeners.

Prof. İnönü was followed by Prof Mete Tunçokun, {former president of Çanakkale University, Director of Atatürk and Gallipoli Campaign Research Center and a scholar of international relations} has stressed the fact that Moseley may not be the only example who is a scientist and fell victim to the war and we should not single out Moseley among a larger list. He also mentioned that 'we are aware that he came to Gallipoli not for scientific purposes but for fighting and probably a number of Turkish soldiers fell victim because of him. However, we are rather highlighting his unique contributions to atomic physics'. Also, he mentioned the unusually warm and influentially poetic reception of all soldiers who fell at Gallipoli War, in 1934, by Mustafa Kemal Atatürk, then the President of Turkish Republic, and former successful commander of Turkish Forces who defied the invading Allies armies in 1915. (This speech announces that all who fell at Gallipoli War are considered no different than Turkish martyrs with strong words, and its full text was repeated at our workshop website)

Then, Prof Mehmet Emin Özel {Director of Graduate School for Science and Engineering of Çanakkale University and organiser of the meeting } made a talk on the life story and scientific contributions of H. Moseley making use of various internet sources and also, sources like Prof. J.L. Hellbron's 'HGS Moseley: The Life and Letters of an English Physicist, 1887-1915' [1974, Univ. California Press] and Bernard Jaffe's 'Moseley and Numbering of Elements' [1971, Heinemann-London]. Prof Özel was stressing the scientific climate around 1910 and the coordinating role of Prof. Ernest Rutherford at Manchester University, at the time. For example, Prof. Niels Bohr has become a regular visitor of his laboratory and Moseley's Law had provided a very strong support to his -now textbook material- atomic model of 1913.

Another point highlighted was how Moseley had quickly and voluntarily enlisted for the British Army and found himself at one of the severest fights of WW, the Gallipoli front in Turkey, as a signal officer of 38. Brigade. Actually he had two separate job applications just before the break

of war to Oxford and Birmingham Universities which were turned down just after his important discoveries about elements, with the reason of break of war!

Prof Özel also mentioned of the reports and comments on his death in the international science press at the time (like 'sacrifice of a genius', 'too valuable to die' *Nature*, 104, 82, 1919) and what prices and co-memorative actions were carried in England and other countries.

Last point was Prof. Özel's efforts to 'discover' the true graveyard of Henry Moseley. In records, he is known to die in action on Aug. 10, 1915, at Chunuk Bayir (Conk Bayırı) wars. After some work on more detailed reading, a visit to war field called Agildere (The Farm) is programmed, by Özel [together with Commonwealth War Graves Com. (CWGC) officer at Çanakkale city, Mr Ian Mcquigg to check on the action and movement details of British troops and a citizen of Çanakkale city, Ms. Nurecan Dill, who is interested in Gallipoli Wars], on June 28, 2005. Positive result of this visit about 're-discovery' was announced in the workshop website, (under 'recent events').

One new proposal by Prof. Özel was to give to a newly discovered district element (like the element 118) his name as Moseleyum (*).

Also repeated were earlier propositions by Prof Özel in a popular article (**) that, a commemorative action could be made by Çanakkale University by giving Moseley's name to a laboratory or a teaching class and further, if possible, an international physics prize could be established to Moseley's name for young scientists from those fighting (or all ?) countries there. [This list of countries now include, Turkey, Germany, England, Ireland, France, Greece, (former British colonies) Malta, Egypt, India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Burma Australia, New Zealand, and probably others!]. Since there were relatively unexpected reluctance in providing support for our, earlier international conference attempt, we thought probably time is not ripe for such 'an international physics prize for youngs' action.

Next speech was Prof. Nihat Falay's {of Istanbul University, Faculty of Economy and Accounting} entitled 'State Defence Expenditures and Universities'. His expertise brought our attention to the difficulties in the accountability or war and defence spendings in the time of peace and war. His examples were from Turkey, as well as from present day USA, whose involvement in Iraq war and its financial aspects and its effect on current politics of American Governments.

THE AFTERNOON SESSIONS were mostly spared for scientific aspects of Moseley's discoveries on Periodic Table, or better, our present understanding of structure of matter.

First talk by **Prof. I. Gusseinov**, {formerly, Univ. of Baku, Azerbaijan, presently at Physics dept, Çanakkale Univ.} gave us an account of theoretical understanding of nuclei, atoms and molecules. His own contributions to a unified formulation of behaviour of nuclei, atoms and molecules were at the focus of his talk.

Second talk was by **Prof. Edwin Budding** {of Carter Observatory, New Zealand who is a guest member of Physics Dept of Çanakkale Univ.} with the title 'Manchester Physics: from Moseley to Kopal'. Being also a PhD graduate of Manchester University under Zdenek Kopal, reminds us the basic questions we should ask what makes a successful university as well as an equally

(*) A similar proposal was actually made by Pittsburg University earlier, when element Z=43 was discovered: it was later given the traditional Latin name Technetium. Now, that naming of elements after physicists has become a common practice with Lawrencium, Nobelium..., a renewal of this was appropriate and timely.

(**)TUBITAK Bilim Teknik, June 2002 issue, p. 94. (TBT has a circulation of 100 000 and a number of letters from readers to the author after this article is a sign of positive reception of the proposals.)

successful physics class like the one in 1912 with 20 students, 5 of which became future Nobel Laureates plus Ernest Rutherford, Henry Moseley and the famous scientist Arthur

S.Eddington). Prof Budding considered factors in direction-setting, and the general atmosphere of support to physics and science. Military connectivity was noted as a feature in

some success stories, but this was again a background of conviviality and shared values.

Last talk of the day was by **Dr Rifat Çapan** {Assoc.Prof, head of Physics Dept at Balikesir University, Turkey} who draws our attention on the levels of nanotechnological material sciences whose development can be easily tied to our understanding on structure of matter starting from Henry Moseley and his corrected Periodic Table.

THE PANEL DISCUSSION on the topic of 'War, Peace and Sciences' was moderated by **Prof Osman Demircan**, {the head of the Çanakkale Uni. Physics Dept. And Director of COMÜ Astrophysics Research Center}, another PhD Manchester graduate under Kopal's direction. Speaker were from invited contributors as well as participants and listeners. Main topics of discussion were (1). What should be the role of science and scientists especially at peace time for the improvement of living conditions of all; (2). The ways we can improve the science and science education at Universities in Turkey, in the light of connections of our country with the European Union and recent research and education initiatives including the exchange programs for students and staff members. (3). Prof Demircan also summarised the activities of Çanakkale Physics Dept in 2005 Int'l Physics Year, where Moseley Workshop was part of it (see www.physics.comu.edu.tr/moseley.htm for more details). (4). Prof Budding continued his discussion on 'What makes a successful class in a University as well as a successful science policy in a country like Turkey. These points were also hotly debated by other members of the Panel. It was one conclusion that leaders as well as facilities (library, classes, books...) and science policies at University level as well as general policy essential for the success... (5) Prof Özel's closing remarks were on the unexpected results for this and other wars where personal tragedies and details also pave the ways to friendship and peace among nations as was expressed by M.K.Atatürk in 1934 and today, we expect that same event has the potential and possibility for the cause of peace, cooperation and advancement of science even after 90 years, if we are ready to take the message.

IV - A Visit to Moseley's Graveyard

On Sept 30th, a group of scientists including Prof. Özel together with Drs Aysun Akyuz and Nuri Emrahoglu { both from Çukurova University, Adana-Turkey} representing Turkish Universities and Dr. Selma Belen {from Univ. of Adelaide, Australia} on behalf of under-represented international participants of the Workshop, have paid a visit to the place known as Agildere in the Gallipoli Peace Park, which is the official name the former Gallipoli War Fields. There is a British graveyard called 'The Farm' at the location for all British and ANZAC soldiers who died (including Moseley) in the severe battles in that neighbourhood. Moseley's name is not among the symbolic 7 gravestones there. It was the general feeling that it would be fitting to add his name as the 8th plate. This may need a formal proposal by CWGC to Turkish authorities for a

permission which would easily be granted with proper details and noble scientific aims.

V-Proceedings of Moseley Workshop

Proceedings of the workshop will be published, as a book and/or CD together with many more pictures from the meeting and the group's visit to Aglidere (The Farm). It will be distributed to those interested for a meager cost of production and posting. (Please write to okocahan@cornu.edu.tr and gulnur.tr@yahoo.com for a copy after production.). A short summary news about the Workshop also appeared in the widely circulated international journal, *Physics Today*, November 2005 issue, p. 21.